

“Kan de pensioeninformatie misschien wat begrijpelijker?”

Een vergelijking van de invloed van taalvaardigheid, financiële kennis en
opleidingsniveau op het vinden en begrijpen van informatie bij twee
Uniform Pensioenoverzichten.

Eindwerkstuk Communicatie- en Informatiewetenschappen

Door:

Anne de Heer

[5500680, a.deheer2@students.uu.nl]

Docente:

Dr. S. Elling

23/01/2017

Inhoud

Abstract	3
1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	4
2.1 Taalvaardigheid	6
2.2 Financiële kennis	7
2.3 Opleidingsniveau	8
3. Methode	9
3.1 Proefpersonen	9
3.2 Procedure	10
3.3 Materiaal	10
3.4 Data-analyse	11
4. Resultaten	11
4.1 Betrouwbaarheid	11
4.2 Resultaten wat betreft de voortoetsen	12
4.3 Resultaten wat betreft het <i>vinden</i> en <i>begrijpen</i> van informatie	13
4.4 Voorspellers wat betreft de vind- en begripsprestaties	13
4.5 Vergelijking van het UPO 2013 met het UPO 2017	17
5. Conclusie & discussie	17
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen	17
5.2 Vergelijkingsmateriaal	18
5.3 De vind- en begripsprestaties	19
5.4 De voorspellers en ontstane effecten	19
5.5 Aanpassingen voor vervolgonderzoek	20
6. Referentielijst	20
7. Bijlagen	23
7.1 Schriftelijke informatie voorafgaand aan het onderzoek	23
7.2 Mondelinge informatie voorafgaand aan het onderzoek	25
7.3 Cloze test	26
7.4 Woordenschattoets	27
7.5 Financiële kennistest	31
7.6 Demografische gegevens	33
7.7 Scenariovragen	34
7.8 Het UPO 2017	36
7.9 Antwoordmodel scenariovragen UPO	40
7.10 Regressie-analyses voor <i>vinden</i> en <i>begrijpen</i>	42

Abstract

De meeste Nederlanders vinden pensioeninformatie erg ingewikkeld. Dit leidt vaak tot problemen zoals het moeilijk kunnen vinden van de gezochte informatie en het moeilijk kunnen begrijpen van de gevonden informatie. Dit kan als nadelig gevolg hebben dat het pensioen niet goed wordt voorbereid. Om dit probleem op te lossen moet pensioeninformatie worden verbeterd. In dit onderzoek zijn de vind- en begripscores van een vernieuwd UPO (2017) vergeleken met de vind- en begripscores van een ouder UPO (2013). Daarnaast werd de voorspellende waarde van de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau op deze vind- en begripsprestaties bepaald. Uit de resultaten komt naar voren dat het UPO 2017 een lagere vind- en begripscore heeft dan het UPO 2013. Er was wel een verminderde invloed van de voorspellende factoren op de vind- en begripsprestaties in het UPO 2017. Het is jammer dat het UPO van 2017 minder goed scoort op de vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie, maar een positief punt is wel dat deze scores minder afhangen van de voorspellende factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau. Begrijpelijker is het UPO van 2017 dus niet, maar pogingen tot het maken van een 'beter' UPO moeten niet stopgezet worden.

1. Inleiding

Een 40-jarige vrouw uit Amersfoort vindt het tijd om zich eens in haar pensioen te verdiepen. Net als vele andere Nederlanders hecht zij veel waarde aan haar latere pensioensituatie en voelt ze zich verantwoordelijk voor de hoogte van haar pensioen. Terwijl ze zich steeds meer verdiept in alle beschikbare pensioeninformatie, voelt ze zich steeds radelozer worden. Ze vindt de pensioeninformatie erg ingewikkeld en weet niet waar ze moet beginnen. Ze wordt hierdoor belemmerd in het regelen van een goede pensioensituatie. Helaas is zij niet de enige die zich in deze situatie bevindt; veel mensen worden belemmerd in het plannen van een goed pensioen omdat ze informatie over hun latere (financiële) situatie erg ingewikkeld vinden (Van der Schors & Warnaar, 2015). Een oplossing kan zijn de Nederlandse (financiële) pensioeninformatie te verbeteren, maar dit kan nog best lastig zijn.

In Nederland is er sprake van een pensioenstelsel bestaande uit drie pijlers: het basispensioen van de overheid, het pensioen van de werkgever en een pensioen gebaseerd op aanvullingen die iemand privé doet (Pensioen kijker, z.j.). Het zijn vooral deze laatste twee pijlers die Nederland ver doet uitsteken boven vele andere landen (Goudswaard, 2013, p. 61). Een keerzijde van het Nederlandse pensioenstelsel is dat het de benodigde kennis vereist. Bestaande pensioeninformatie wordt door veel pensioendeelnemers als lastig ervaren waardoor pensioenvoorbereiding regelmatig wordt uitgesteld (Krijnen, Breugelmans & Zeelenberg, 2014). Er is dan ook een roep ontstaan om pensioeninformatie efficiënter en transparanter te maken om maatschappelijke houdbaarheid te vergroten en pensioenplanning te verbeteren (AFM, 2015).

Om pensioendeelnemers van adequate informatie te voorzien, ontvangen zij elk jaar een Uniform Pensioenoverzicht (UPO) van hun pensioenuitvoerder. Dit UPO moet overzichtelijk informatie over het huidige en toekomstige pensioen weergeven, inclusief informatie over de veranderingen door uitzonderlijke situaties zoals arbeidsongeschiktheid. Een UPO moet pensioeninformatie begrijpelijker maken, zodat inzicht in en betrokkenheid bij de financiële pensioensituatie wellicht kan toenemen (AFM, 2015).

2. Theoretisch kader

Er is een gestandaardiseerd pensioenoverzicht ontwikkeld waarin de verplichte onderwerpen zijn opgenomen die in elk UPO moeten worden belicht. Hierdoor zijn de UPO's van verschillende pensioenuitvoerders makkelijk met elkaar te vergelijken (Pensioenfederatie, z.j.). Het verplichte model riep bij Lentz en Pander Maat (2013) de vraag op in hoeverre deelnemers een UPO kunnen begrijpen. In hun onderzoek werden twee versies van het UPO,

een standaardversie en een vereenvoudigde versie, vergeleken op basis van vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie. De score voor vindbaarheid werd gebaseerd op het vinden van de juiste informatie binnen de aangegeven tijd. De score voor begrijpelijkheid werd gebaseerd op de juistheid van de gegeven antwoorden. Niet gevonden betekende ook niet begrepen. Uit de resultaten kwam naar voren dat de successcore, bestaande uit de vindscore en de begripscore, voor de vereenvoudigde versie groter was dan voor de standaardversie (63% tegenover 51%). Bij de vergelijking tussen de twee studies zijn er wat kanttekeningen te maken over het resultaat, maar toch is de uitkomst zeer duidelijk. Lentz en Pander Maat (2013) waren daarnaast ook geïnteresseerd in proefpersoonskenmerken die mogelijk de vind- en begripsprestaties konden voorspellen. Opvallend was de invloed van opleidingsniveau op de successcore: bij verscheidene opdrachten werden meer successen geboekt door hoogopgeleide proefpersonen dan door laagopgeleide proefpersonen. Dit geeft aan dat begrip van de tekst deels afhankelijk is van de hoogte van het opleidingsniveau. Lentz en Pander Maat (2013) zien het als een vooruitgang als de vind- en begripsprestaties minder afhangen van proefpersoonskenmerken.

Pogingen tot het maken van een ‘beter’ UPO blijven na het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) in volle gang; in september 2017 zal dan ook het nieuwste UPO naar alle pensioengerechtigden worden verstuurd (Pensioenfederatie, z.j.). In navolging van Lentz en Pander Maat (2013) zal ik onderzoeken of de vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie in dit nieuwe UPO verbeterd zijn. Dit leidt tot de eerste onderzoeksvraag:

1. *In hoeverre is er een verschil in vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie van het UPO 2017 in vergelijking met het UPO 2013?*

Lentz en Pander Maat (2013) onderzochten de voorspellende invloed van persoonskenmerken op de vind- en begripsprestaties. De proefpersoonskenmerken die door Lentz en Pander Maat (2013) waren getest zijn geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, taalvaardigheid en inkomen. Opleidingsniveau was de enige significante voorspeller voor de vindscore. Taalvaardigheid was de significante voorspeller voor de begripscore. Vanwege deze significante resultaten is het van belang om de variabelen opleidingsniveau en taalvaardigheid mee te nemen in het huidige onderzoek.

Naast opleidingsniveau en taalvaardigheid is financiële geletterdheid een factor die van belang kan zijn bij het voorspellen van prestaties (Lentz & Pander Maat, 2016). Volgens Huston (2010) is er geen precieze omschrijving wat het concept ‘financiële geletterdheid’

representeert. In navolging van Lusardi en Mitchell (2014) wordt in het huidige onderzoek de volgende definitie gehanteerd: *‘people’s ability to process economic information and make informed decisions about financial planning, wealth accumulation, debt and pensions’* (Lusardi & Mitchell, 2014, p. 6). Lusardi en Mitchell (2014) geven een goede omschrijving van financiële geletterdheid met betrekking tot het onderwerp pensioen.

Lusardi en Mitchell (2014) hebben financiële geletterdheid gemeten door het stellen van drie (financiële) kennisvragen. Lentz en Pander Maat (2016) zijn van mening dat financiële geletterdheid meer is dan alleen kennis. Zij denken dat de variabelen proza-geletterdheid (bestaande uit woordenschat en leesvaardigheid), grafische geletterdheid en gecijferdheid componenten van financiële geletterdheid zijn (Lentz & Pander Maat, 2016). Uit de resultaten van het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2016) kwam naar voren dat vooral woordenschat en leesvaardigheid een rol speelden bij het voorspellen van geletterdheid. In het huidige onderzoek probeer ik te achterhalen welke rol de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau spelen bij het vinden en begrijpen van informatie in het UPO van 2017 in vergelijking met het UPO van 2013.

2.1 Taalvaardigheid

In het bovengenoemde onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) werd taalvaardigheid beschouwd als één van de belangrijke voorspellers van de successcore. In studie 2 van hun onderzoek hebben zij taalvaardigheid gemeten aan de hand van een woordenschattoets en een cloze test. Uit de resultaten bleek dat taalvaardigheid een zekere invloed had op het begrip, maar dan alleen via de woordenschattoets (Lentz & Pander Maat, 2013).

Taalvaardigheid kan echter op verscheidene manieren gemeten worden. Landi (2010) maakte een onderscheid tussen ‘high level reading skills’ en ‘low level reading skills’. Met name de ‘high level reading skills’ waren significant goede voorspellers voor de taalvaardigheid van een lezer. Onder deze ‘skills’ vielen de factoren leesvaardigheid, blootstelling aan een tekst en vocabulaire. Daarnaast toonde Landi (2010) aan dat de factor vocabulaire de hoogste correlatie met tekstbegrip had, en dus de beste voorspeller van tekstbegrip was. Als aanvulling hierop bleek uit het onderzoek van Stahl (2003) dat er een sterke relatie bestaat tussen woordenschatkennis en de geschatte moeilijkheidsgraad van een tekst.

Dat de woordenschatkennis van een persoon bepaalt hoe goed hij een tekst zal begrijpen, is aangetoond. Volgens Lentz en Pander Maat (2013) is dat ook geen verrassing. Het is echter nog niet duidelijk waarom vocabulaire iets te maken heeft met het begrijpen van

een tekst. Als vocabulaire namelijk de belangrijkste voorspeller zou zijn, zou het versimpelen van woorden moeten leiden tot een begrijpelijker tekst. Dit blijkt echter niet altijd zo te zijn (Stahl, 2003). Stahl (2003) beweert dat er geen directe relatie is tussen de woordmoeilijkheid en het begrip van de tekst. Hij geeft een andere omschrijving aan de relatie tussen woordenschatkennis en tekstbegrip; volgens hem is vocabulaire een indicator voor het taalvaardigheidsniveau van de lezer, wat een direct effect op het tekstbegrip heeft. De aangetoonde voorspellende invloed van taalvaardigheid op de vind- en begripsprestaties en het tekstbegrip maakt dat het van belang is rekening te houden met deze vaardigheid.

2.2 Financiële kennis

Voorals online is er veel informatie te vinden over hoe je het beste met je geld om kunt gaan en waarom het onverstandig is om een gebrek aan financiële kennis te hebben. Met name in pensioenzaken wordt financiële kennis belangrijk geacht. Volgens Van Rooij, Lusardi en Alessie (2011) is er een sterke relatie tussen financiële kennis en pensioenplanning; zij die meer financiële kennis hebben zijn vaker van plan om hun pensioen te plannen. Degenen met weinig financiële kennis lopen vaker achter in het plannen van hun pensioen en over het algemeen hebben zij ook weinig kennis over hun pensioen in het geheel. Van Rooij, Lusardi en Alessie (2011) hebben in hun onderzoek financiële kennis gemeten aan de hand van twee testen; een test over 'basic financial skills', waarin vragen over dagelijkse transacties werden gesteld, en een test waarbij kennis over complexe financiële instrumenten werd geëxploreerd. Hoge scores op de financiële kennistesten bleken vaak gepaard te gaan met meer pensioen kennis. Dit betekent echter nog niet dat financiële kennis bijdraagt aan het tekstbegrip.

In het onderzoek van Ozuru, Dempsey en McNamara (2008) werd onderzocht of bepaalde tekstkenmerken en/of persoonskenmerken bijdragen aan het begrip van wetenschappelijke teksten. Voorkennis en leesvaardigheid waren de twee onderzochte persoonskenmerken; tekstcohesie het onderzochte tekstkenmerk. De participanten van het onderzoek waren studenten. Eerst werd de voorkennis van de participanten getest en vervolgens werd het tekstbegrip gemeten. Uit het onderzoek kwam naar voren dat er een significante positieve correlatie bestaat tussen de voorkennis van de proefpersoon en het algemene tekstbegrip. Het is voor het huidige onderzoek dus van belang de invloed van financiële (voor)kennis op de vind- en begripsprestaties te meten.

2.3 Opleidingsniveau

Zoals eerder genoemd was opleidingsniveau een belangrijke voorspeller voor de vind- en begripsprestaties in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013). In een presentatie van Lentz en Pander Maat (2016) werd ook gekeken naar wat de invloed was van de lezerskenmerken opleidingsniveau, voorkennis en leeftijd op prestaties. Zij tonen aan dat opleidingsniveau hoog met woordenschat correleert (Lentz & Pander Maat, 2016).

Van Rooij, Lusardi en Alessie (2011) relateerden de factoren educatie en financiële geletterdheid aan elkaar. Uit hun onderzoek bleek dat een hoger opleidingsniveau gepaard gaat met een hogere financiële geletterdheid. Daarnaast toonden zij een sterk positief verband tussen financiële geletterdheid en pensioenplanning aan. Derhalve is het voor dit onderzoek van belang om de voorspellende waarde van de factor opleidingsniveau op de vind- en begripsprestaties van het nieuwe UPO 2017 te meten.

Het belang van de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau in het huidige onderzoek wordt samengevat in de tweede onderzoeksvraag:

- 2. In hoeverre spelen de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau een rol bij het vinden en begrijpen van informatie in het UPO 2017?*

In bovengenoemd onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) kwam naar voren dat de invloed van proefpersoonskenmerken op het vinden en begrijpen van informatie in het gereviseerde UPO minder is dan in het originele UPO. Voor deze verminderde invloed is onlangs in een presentatie van Lentz & Pander Maat (2016) de term Martinuseffect geïntroduceerd. Een Martinuseffect houdt in dat een aanpassing als gevolg heeft dat prestaties minder afhangen van bepaalde kenmerken en vaardigheden. In het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) leidt het gereviseerde UPO tot een kleiner verschil in begrip tussen laagopgeleiden en hoogopgeleiden, omdat het begrip minder afhangt van de factor ‘opleidingsniveau’; de kloof tussen laag- en hoogopgeleiden wordt in deze situatie kleiner. Het tegenovergestelde kan ook voorkomen. In dit geval is er sprake van een Mattheüseffect als aanpassingen in de tekst leiden tot een beter begrip bij een hoger opgeleid persoon terwijl het begrip van een laag opgeleid persoon niet of nauwelijks verandert (Rigney, 2013). Rigney (2013) noemde dit ook wel een ‘voordeel bovenop een voordeel’, waarbij de kloof tussen laag- en hoogopgeleiden groter wordt.

De invloed van de factor opleidingsniveau kan dus een Martinuseffect of een Mattheüseffect teweegbrengen. Op basis van eerdergenoemde onderzoeken verwacht ik dat

één van deze effecten ook kan voorkomen door een veranderde invloed van de factoren financiële kennis en taalvaardigheid (Lentz & Pander Maat, 2013). Dit brengt mij tot de laatste onderzoeksvragen:

3. *A) In hoeverre is de invloed van taalvaardigheid op het vinden en begrijpen van informatie in het UPO 2017 veranderd ten opzichte van het UPO 2013?*
 - B) In hoeverre is de invloed van financiële kennis op het vinden en begrijpen van informatie in het UPO 2017 veranderd ten opzichte van het UPO 2013?*
 - C) In hoeverre is de invloed van opleidingsniveau op het vinden en begrijpen van informatie in het UPO 2017 veranderd ten opzichte van het UPO 2013?*
4. *Treedt er bij de vergelijking van de voorspellende waarde van de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau een Mattheüs- of Martinuseffect op?*

3. Methode

Het UPO van 2017 werd getoetst op vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie. Resultaten werden vergeleken met de scores op vindbaarheid en begrijpelijkheid van een ouder UPO, gebruikt in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013). Het onderzoek is uitgevoerd door zes bachelorstudenten onder leiding van Dr. S. Elling.

3.1 Proefpersonen

Voor deelname aan het onderzoek moesten de proefpersonen aan een aantal criteria voldoen. Ze moesten volwassen (18+), maar nog niet met pensioen zijn (-65). Proefpersonen moesten bovendien werkenden of werklozen zijn die pensioen opbouwden of hebben opgebouwd. Tot slot moest het aantal werkuren dat een proefpersoon per week maakt of maakte minimaal 16 uur zijn. Deze criteria zijn gekozen om zeker te zijn dat proefpersonen pensioen opbouwen of pensioen hebben opgebouwd, en dus dat ze al bekend zijn met een UPO. In totaal hebben 115 proefpersonen deelgenomen aan het onderzoek. Er werd gestreefd naar spreiding van het aantal proefpersonen met betrekking tot geslacht, opleidingsniveau en leeftijd. In eerste instantie werd opleidingsniveau in drie groepen verdeeld, maar dit leverde een erg scheve verdeling op. Er waren namelijk maar weinig proefpersonen die behoorden bij de laagste opleidingsniveaus. Hierdoor is gekozen voor een verdeling van opleidingsniveau in twee

groepen: laag (basisonderwijs, lager beroepsonderwijs, VMBO, MAVO, MBO, MULO, HAVO en VWO) en hoog (HBO en Universiteit).

3.2 Procedure

Elke afname van het onderzoek duurde ongeveer drie kwartier en vond plaats in een rustige omgeving zonder afleiding. Het onderzoek werd bij iedere proefpersoon persoonlijk afgenomen. Elke proefpersoon ontving dezelfde informatie om zich voor te bereiden op het onderzoek. Deze informatie bestond uit schriftelijke informatie op de voorkant van het antwoordblad en mondelinge informatie van de proefleider, respectievelijk te vinden in Bijlage 7.1 en 7.2.

Eerst werden drie voortoetsen schriftelijk afgenomen: een cloze test, een woordenschattoets en een financiële kennistest, respectievelijk te vinden in Bijlage 7.3, 7.4 en 7.5. Bij elke toets werd de tijd opgenomen. Aansluitend volgde een invullijst met demografische gegevens, zoals leeftijd en opleidingsniveau. Deze invullijst staat weergegeven in Bijlage 7.6. Tot slot werden de scenariovragen van de UPO-toets mondeling behandeld. De scenariovragen zijn te vinden in Bijlage 7.7 en het UPO 2017 in Bijlage 7.8. Voor elke vraag had de respondent twee minuten de tijd om het antwoord in het gereviseerde UPO te vinden en te begrijpen. Lukte dit niet, dan werd het antwoord ‘niet gevonden’ omcirkeld in het antwoordmodel (zie Bijlage 7.9). Het tekstgedeelte waar het antwoord zou moeten staan werd vervolgens aan de proefpersoon aangewezen en hij of zij kreeg dan alsnog de kans om het juiste antwoord te geven. In dit onderzoek betekende het niet kunnen vinden van informatie dus niet gelijk dat men het niet kon begrijpen. In het onderzoek over het UPO 2013 is dit principe niet gehanteerd: het niet kunnen vinden van informatie betekende voor Lentz en Pander Maat (2013) dat de informatie ook niet begrepen werd. Bij het trekken van conclusies is het van belang hiermee rekening te houden.

3.3 Materiaal

Het vereenvoudigde UPO van studie 2 uit het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) is in dit onderzoek vergeleken met een vernieuwd UPO (2017). Bij het maken van het nieuwe UPO is er een versie aangeleverd die vervolgens iets is aangepast zodat alle verplichte informatie die een UPO in 2017 zou moeten bieden, vermeld wordt (UPO Model 1 ABP-Uitkerings- en premieovereenkomst). Het gereviseerde UPO is te vinden in Bijlage 7.8. De opbouw en de aangeboden informatie zijn gebaseerd op het UPO van 2013. In het UPO 2017 is gebruik gemaakt van een fictieve werkgever zodat de motivatie en beleving van proefpersonen niet kan worden beïnvloed door bekendheid met een bestaande werkgever.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van fictieve personages.

Het pensioenfonds en de personages in de twee UPO's zijn verschillend. Daarnaast heeft het UPO van 2017 andere kopjes dan het UPO van 2013. De inhoud van het UPO 2017 is ook iets anders dan de inhoud van het UPO 2013. Een aantal scenariovragen (zie Bijlage 7.7) zijn hierdoor toegevoegd zodat ze aansluiten bij de vernieuwde informatie in het UPO 2017. Bij de andere scenariovragen is de vraagstelling soms aangepast, maar de inhoud is grotendeels gelijk gebleven.

Taalvaardigheid werd gemeten met behulp van een cloze test en een woordenschattoets, respectievelijk te vinden in Bijlage 7.3 en 7.4. Bij een cloze test wordt een tekst aangeboden met weglating van een aantal woorden. De cloze test is niet gebaseerd op de cloze test die gebruikt is in studie 2 van het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013). Deze test is gebaseerd op eerder, ander onderzoek. De woordenschattoets was wel gebaseerd op de woordenschattoets die Lentz en Pander Maat (2013) in hun onderzoek hebben gebruikt. Deze toets was in hun onderzoek betrouwbaar (Cronbach's alfa = .80).

Bijlage 7.5 geeft een overzicht van de vragen van de financiële kennistest. Deze test is gebaseerd op eerder, ander onderzoek en niet op de pensioenkenntest gebruikt in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013). In de financiële kennistest komen vragen over rente, obligaties en pensioenen voor.

3.4 Data-analyse

Om er zeker van te zijn dat de drie voortoetsen betrouwbaar zijn, is het van belang om de Cronbach's alfa voor elke toets te berekenen. Daarnaast zal de spreiding van geslacht, leeftijd en opleidingsniveau gecontroleerd worden aan de hand van een Chi- kwadraattoets. Vervolgens worden de gemiddelde vind- en begripscores voor het UPO 2017 berekend.

Om te bekijken of er significante correlaties bestaan tussen de getoetste factoren, is er een correlatietabel gemaakt. Vervolgens zal via regressie-analyses duidelijk worden in welke mate de factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau de vind- en begripscores voorspellen. Deze resultaten worden vergeleken met de resultaten van het onderzoek over het UPO 2013 (Lentz & Pander Maat, 2013).

4. Resultaten

4.1 Betrouwbaarheid

Om een goed experiment uit te voeren, is het van belang dat de gebruikte toetsen betrouwbaar zijn. Dit is getest door van elke toets de Cronbach's alfa vast te stellen. Uit deze

betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat de 30 vragen van de cloze test hetzelfde construct meten ($\alpha = .74$). Hetzelfde geldt voor de 20 vragen van de woordenschattoets ($\alpha = .85$). De betrouwbaarheid van de financiële kennistest was relatief laag. Dit is voorstelbaar, want de kennisvragen meten ook niet helemaal hetzelfde construct. In deze test staan namelijk vragen over rente, obligaties en pensioenen. Het kan zijn dat een proefpersoon wel iets van rente snapt, maar niet van obligaties. Hierdoor is de Cronbach's alfa lager, maar dat betekent niet per se dat de vragen slecht zijn. Daarom is er alsnog voor gekozen om de negen vragen van financiële kennis samen te nemen tot één construct ($\alpha = .52$).

De 115 proefpersonen bestaan uit 47 mannen en 68 vrouwen. Van de 115 proefpersonen zijn 47 laagopgeleid en 66 hoogopgeleid. De gemiddelde leeftijd is 40 jaar, waarbij de jongste proefpersoon 20 is en de oudste proefpersoon 63. Deze getallen geven de verdeling van de groep weer. Er moet gecontroleerd worden of deze verdeling niet scheef is. Om de mate van spreiding met betrekking tot geslacht, opleidingsniveau en leeftijd te controleren, is er een Chi-kwadraattoets uitgevoerd. De resultaten van deze toets staan weergegeven in Tabel 1. Er zijn in totaal 3 Chi-kwadraattoetsen uitgevoerd. De verhouding tussen geslacht en opleidingsniveau, geslacht en leeftijd en opleidingsniveau en leeftijd zijn berekend. In Tabel 1 staan de waardes van deze testen weergegeven met de bijbehorende p-waardes. Bij een p-waarde lager dan .05 is een verhouding significant, wat aangeeft dat er een ongelijke verdeling is tussen die twee factoren. Tabel 1 laat zien dat er geen significante uitkomsten zijn. Elke p-waarde ligt boven de .05, wat wijst op een gelijke verdeling van de factoren geslacht, opleidingsniveau en leeftijd.

Tabel 1

Verdeling van de Factoren Geslacht, Opleidingsniveau en Leeftijd (met de bijbehorende p-waardes).

Factoren	Pearson Chi-Square	
	Opleidingsniveau	Leeftijd
Geslacht	0.00 (.99)	0.10 (.95)
Opleidingsniveau		2.63 (.27)

4.2 Resultaten wat betreft de voortoetsen

In Tabel 2 staan de gemiddelden en standaarddeviaties van elke test weergegeven. Bij de cloze test zijn in totaal 30 invullingen mogelijk. Uit Tabel 2 kan worden afgelezen dat gemiddeld 21 van de 30 vragen goed werden beantwoord door de proefpersonen. Het

percentage goede antwoorden komt hierdoor neer op 70%. De woordenschattoets bestond uit 20 vragen. 13 vragen werden er gemiddeld goed beantwoord, wat neerkomt op een percentage van 65%. De financiële kennistest bestond uit 9 vragen, maar bij de eerste vraag is er geen fout antwoord mogelijk. Het is een subjectieve vraag waarbij de proefpersoon zijn eigen kennis over geldzaken beoordeelt. Voor de andere 8 vragen kon telkens 3 punten behaald worden. Met een maximum van 24 punten hebben de proefpersonen gemiddeld 69% van de vragen goed beantwoord.

Tabel 2

Gemiddelden (en Standaarddeviaties) van elke Voortest

Voortest	UPO 2017	
	M (SD)	In procenten
Cloze test	20.81 (4.02)	70%
Woordenschattoets	12.74 (4.67)	65%
Financiële kennistest	16.50 (4.08)	69%

4.3 Resultaten wat betreft het vinden en begrijpen van informatie

Voor een juiste berekening van de vindcores is het noodzakelijk om de scenariovragen 1 en 9 buiten beschouwing te laten. Antwoorden op deze vragen staan niet expliciet in het UPO vermeld. Van de overgebleven 17 (deel)vragen is het totaal aantal gevonden antwoorden per proefpersoon gemiddeld 12.53 (SD= 2.62). Gemiddeld wordt dus 74% van de antwoorden gevonden.

Voor de berekening van de begripscores worden er van de 19 (deel)vragen geen vragen achterwege gelaten. Het totaal aantal goed beantwoorde vragen per proefpersoon is gemiddeld 13.73 (SD= 2.51), wat neerkomt op 72%.

Door de vindcore met de begripscore te vermenigvuldigen ontstaat er een score die de kans weergeeft dat een proefpersoon een UPO-passage zowel vindt als begrijpt. Dit heet ook wel de *successcore*. Het vermenigvuldigen van 74% met 72% resulteert in een successcore van 53%.

4.4 Voorspellers wat betreft de vind- en begripsprestaties

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van de voorspellende waarde van elk persoonskenmerk op de vind- en begripsprestaties. Hierbij kan als eerst gekeken worden naar

de samenhang tussen bijvoorbeeld de woordenschattoets en de vindscore. Tabel 3 geeft een overzicht van alle significante correlaties tussen de variabelen.

Tabel 3

Significante Correlaties (r) tussen de Voorspellers en de Variabelen 'vinden' en 'begrijpen'.*

	Vinden	Begrijpen	Cloze test	Woorden-schat	Financieel	Opleiding
Vinden	1	.45	.36	.27	.29	.30
Begrijpen		1	.20			.26
Cloze test			1	.38	.32	.44
Woordenschat				1	.50	.28
Financieel					1	.30
Opleiding						1

**Alleen correlaties met een p-waarde < .05 worden vermeld.*

In bovenstaande correlatietabel is er een positieve correlatie tussen het vinden en het begrijpen van de informatie ($r = .45$; $p < .001$). De meeste mensen die het antwoord hadden gevonden, hadden het ook juist. Deze samenhang is ook wel voorstelbaar; het vinden van het antwoord leidt vaak tot het lezen van het antwoord en vervolgens tot het begrijpen van het antwoord. Correlatie kijkt dus naar de samenhang tussen twee variabelen. Omdat de cloze test en de woordenschattoets samen taalvaardigheid moeten meten, is het van belang dat de samenhang tussen deze twee variabelen positief is. In Tabel 3 is te zien dat er inderdaad een positieve significante correlatie bestaat tussen de twee toetsen ($r = .38$; $p < .001$). Deze correlatie is echter niet erg hoog.

In Tabel 3 staan er veel significante correlaties aangegeven. Opvallend is dat de variabele 'begrijpen' als enige niet significant correleert met de woordenschattoets en de financiële kennistest. De hoogste correlatie tussen de woordenschattoets en de financiële kennistest is een ander opvallend verschijnsel ($r = .50$; $p < .001$). Deze twee toetsen meten namelijk ieder een andere vaardigheid.

Om te voorspellen wat de vind- en begripsprestaties vanuit de kenmerken en vaardigheden zijn, worden er regressie-analyses uitgevoerd. De factoren taalvaardigheid, financiële kennis en opleidingsniveau zijn in deze analyses de voorspellers. Het vinden en begrijpen van informatie zijn de afhankelijke variabelen. Omdat de correlatie tussen vinden en begrijpen niet erg hoog is (zie Tabel 3), is het niet één en dezelfde vaardigheid. Daardoor is het van belang de regressie-analyses voor vinden en begrijpen apart te doen. De cloze test en

de woordenschattoets moeten samen de mate van taalvaardigheid weergeven. In het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013) werd het echter duidelijk dat ze onafhankelijk van elkaar een voorspellende waarde kunnen hebben, en daardoor was het voor hen logischer om elke toets apart te bekijken. Het dus van belang om een regressie-analyse uit te voeren voor elk onderdeel apart.

Lentz en Pander Maat (2013) voerden in hun onderzoek meerdere regressie-analyses uit. Zij hadden hierdoor in hun onderzoek een aantal regressiemodellen: een model zonder taalvaardigheid en een model met taalvaardigheid. In dit onderzoek zal als eerste een regressie-analyse worden uitgevoerd over het demografische gegeven opleidingsniveau. Vervolgens worden de variabelen één voor één toegevoegd, in de volgorde cloze test, woordenschattoets en financiële kennistest. Deze stappen zijn weergegeven in Bijlage 7.10. Per stap kan gekeken worden of een toets bijdraagt aan het model. Voorwaarde is wel dat de variabelen significant zijn ($p < .05$). Model 2 uit Tabel 4 geeft het beste, stapsgewijze regressiemodel voor vinden weer.

Tabel 4

Regressiemodel voor vinden.

Model	Voorspellers	B	SE	Beta	T	P
<i>Model 1: zonder de voortoetsen</i>	(Constant)	10.18	0.73	-	13.98	<.001
R= .31; R ² = .10; SE= 2.50	Opleidingsniveau	1.62	0.47	.31	3.43	.001
<i>Model 2: met de voortoetsen</i>	(Constant)	6.33	1.33	-	4.78	<.001
R= .44; R ² = .19; SE= 2.40	Opleidingsniveau	0.79	0.51	.15	1.53	.13
	Cloze test	0.14	0.07	.21	2.07	.04
	Woordenschat	0.04	0.06	.06	0.60	.55
	Financieel	0.32	0.20	.17	1.62	.11

Door het toevoegen van de voortoetsen in het tweede model van Tabel 4, blijkt dat opleidingsniveau vervangen kan worden door de cloze test. In het eerste model wordt namelijk 10% van de vindscore verklaard door het opleidingsniveau, en in het tweede model wordt 19% van de vindscore verklaard door de cloze test ($R = .44$; $R^2 = .19$; $SE = 2.40$). De cloze test is dus de grote voorspeller ($p = .04$), waarbij de variabele opleidingsniveau geen significante voorspeller meer is.

Tabel 5 geeft een overzicht van de factoren die de begripsprestaties verklaren. Ook hier zijn er twee modellen gehanteerd: als eerste het model exclusief de voortoetsen en als tweede het model inclusief de voortoetsen, waarbij de variabelen dus één voor één zijn toegevoegd in de regressie-analyse. Deze stappen zijn weergegeven in Bijlage 7.10. Model 2 van Tabel 5 geeft het beste, stapsgewijze regressiemodel voor begrijpen weer.

Tabel 5

Regressiemodel voor begrijpen.

Model	Voorspellers	B	SE	Beta	T	p
<i>Model 1: zonder de voortoetsen</i>	(Constant)	11.63	0.70	-	16.65	<.001
$R = .30$; $R^2 = .09$; $SE = 2.39$	Opleidingsniveau	1.47	0.45	.30	3.24	.002
<i>Model 2: met de voortoetsen</i>	(Constant)	10.43	1.34	-	7.79	<.001
$R = .32$; $R^2 = .10$; $SE = 2.40$	Opleidingsniveau	1.19	0.52	.24	2.32	.02
	Cloze test	0.03	0.07	.05	0.45	.65
	Woordenschat	0.05	0.06	.09	0.83	.41
	Financieel	0.07	0.20	.04	0.33	.74

Uit het eerste model van Tabel 5 blijkt dat opleidingsniveau een significante voorspeller is van de begripscore. Na het toevoegen van de drie voortoetsen blijkt dat in model 2 10% ($p = .02$) van de begripscore door het opleidingsniveau wordt verklaard ($R = .32$; $R^2 = .10$; $SE = 2.40$). De andere variabelen zijn geen significante voorspellers.

4.5 Vergelijking van het UPO 2013 met het UPO 2017

De successcore voor het vinden en begrijpen van informatie in het UPO van 2013 bedroeg 63%, berekend op basis van de gemiddelde vindscore (78%) maal de gemiddelde begripscore (81%) (Lentz & Pander Maat, 2013, p. 21). De successcore voor het vinden en het begrijpen van informatie van het UPO 2017 kwam neer op 53% (72% x 74%). Deze scores zijn slechter dan de scores in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013).

Door middel van regressie-analyses is elke factor gecontroleerd op zijn invloed op de vind- en begripsprestaties. Uit de resultaten kwam naar voren dat de cloze test de beste voorspeller is voor de vindprestaties. Daarnaast is opleidingsniveau de voorspellende variabele voor de begripscore. Deze percentages zijn respectievelijk 19% en 10%. In studie 2 van Lentz en Pander Maat (2013) werd voor vinden 19% van de prestaties voorspeld door opleidingsniveau. Voor de prestaties op begrip werd 18% door woordenschat voorspeld. Al werd er bij het regressiemodel van begrijpen de taalvaardigheid (cloze test en woordenschattoets) buiten beschouwing gelaten, dan werd 10% van de begripscore voorspeld door opleidingsniveau en pensioenkenis. Het toevoegen van taalvaardigheid, maar dan alleen het aspect woordenschat, maakte het model dus beter (Lentz & Pander Maat, 2013, p. 21).

De regressie-analyses laten dus zien dat de invloed van de voorspellende kenmerken en vaardigheden op de begripsprestaties is verminderd. De invloed van de variabelen op de begripsprestaties was in het UPO 2013 18%. Bij het UPO 2017 is dit gedaald naar 10%. De invloed van de variabelen op de vindprestaties is gelijk gebleven. Bij het UPO 2013 werd 19% van de vindprestaties voorspeld door het opleidingsniveau (Lentz & Pander Maat, 2013, p. 20). Bij het UPO 2017 wordt nog steeds 19% van de vindprestaties voorspeld, maar nu is de cloze test de voorspeller.

5. Conclusie & discussie

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Er is een verschil in vindbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie van het UPO 2017 in vergelijking met het UPO 2013. De informatie in het UPO 2017 is slechter te vinden en te begrijpen dan de informatie in het UPO 2013. Dit kan, naast een lagere successcore, mede geconcludeerd worden uit een lagere vind- en begripscore. Met deze informatie is onderzoeksvraag 1 beantwoord.

Uit de verscheidene regressie-analyses die zijn uitgevoerd kan worden afgeleid dat de cloze test een voorspeller is voor de vindscore. De begripscore kan deels worden voorspeld door het opleidingsniveau. De andere variabelen waren geen significante voorspellers. Met dit

resultaat is onderzoeksvraag 2 beantwoord.

De totale waarde van de voorspellers is in het UPO 2017 verminderd ten opzichte van het UPO 2013, en deze vermindering is vooral bij de begripscore. Om de deelvragen van onderzoeksvraag 3 te beantwoorden is het echter van belang om elke variabele apart te bekijken. Tabel 6 geeft overzichtelijk het verschil weer tussen het UPO van 2017 en het UPO van 2013 op basis van alle kenmerken en vaardigheden en hun invloed op de prestaties. Is deze invloed verminderd, ontstaat er een Martinuseffect. Is deze invloed toegenomen, ontstaat er een Mattheüseffect. Tabel 6 geeft bijvoorbeeld weer dat 19% van de vindprestaties in het UPO 2013 kan worden voorspeld door opleidingsniveau. In het UPO 2017 was opleidingsniveau geen significante voorspeller meer. Door deze vermindering neemt het verschil in vindprestaties tussen meer en minder vaardige lezers af, wat als iets positiefs gezien wordt (een Martinuseffect). Tabel 6 geeft dus tevens antwoord op onderzoeksvraag 4.

Tabel 6

Overzicht van de voorspellende Waarde van de Factoren op de Vind- en Begripsprestaties van het UPO 2013 en het UPO 2017 + het soort Effect als gevolg.

		UPO 2013	UPO 2017	Vershil	Effect
Cloze test	<i>Vinden</i>	-*	19%	+ 19%	Mattheüseffect
	<i>Begrijpen</i>	-	-	0%	
Woordenschattoets	<i>Vinden</i>	-	-	0%	
	<i>Begrijpen</i>	18%	-	- 18%	Martinuseffect
Financiële kennis	<i>Vinden</i>	-	-	0%	
	<i>Begrijpen</i>	-	-	0%	
Opleidingsniveau	<i>Vinden</i>	19%	-	- 19%	Martinuseffect
	<i>Begrijpen</i>	-	10%	+ 10%	Mattheüseffect

* Geen significantie

5.2 Vergelijkingsmateriaal

Er zijn echter ook een aantal kanttekeningen te plaatsen bij het onderzoek. Het materiaal, de vragenlijsten van het UPO 2013 en het UPO 2017, kan niet bij elke toets goed vergeleken worden. De woordenschattoets komt behoorlijk overeen met de woordenschattoets die gebruikt is in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013); deze vergelijking gaat op. De cloze test en de financiële kennistest zijn echter niet gelijk aan het onderzoek van Lentz en

Pander Maat (2013). Bovendien was de betrouwbaarheid van de financiële kennistest in dit onderzoek niet erg hoog. In wezen zou elke vraag van deze test los behandeld moeten worden, maar het is samengenomen tot één construct dat financiële kennis meet. De resultaten moeten dus met enig voorbehoud geïnterpreteerd worden.

5.3 De vind- en begripsprestaties

Aan de prestaties op beide UPO's valt af te leiden dat het UPO van 2017 moeilijker is te begrijpen dan het UPO 2013. Zoals genoemd in het theoretisch kader, blijven de pogingen tot het maken van een 'beter' UPO in volle gang. Pensioeninformatie is nu eenmaal moeilijk en leidt vaak tot begripsproblemen bij de bevolking. Hierdoor wordt pensioenvoorbereiding vaak uitgesteld (Krijnen, Breugelmans & Zeelenberg, 2014). 'Betere' UPO's moeten de begripsproblemen verminderen, maar het UPO 2017 is niet een vooruitgang op het UPO 2013. Een verklaring kan zijn dat het begrijpelijker maken van een tekst geen eenvoudige taak is (Stahl, 2003). Volgens Stahl (2003) maakt bijvoorbeeld het versimpelen van woorden de tekst niet begrijpelijker; het proces van een tekst begrijpelijker maken is ingewikkelder dan dat.

De verplichte kant van het UPO kan een ook een verklaring zijn voor de tegenvallende prestaties. Bij het maken van een UPO zitten een aantal verplichtingen verbonden. Bij het aanpassen van een UPO moet er aan deze verplichtingen worden voldaan. Aanpassingen kunnen hierdoor niet heel groot zijn. Dat de verbeteringen geen vooruitgang zijn voor de prestaties kan dus aan de verplichtingen liggen. Dit betekent echter niet dat pogingen tot het verbeteren van het UPO moeten stoppen.

5.4 De voorspellers en ontstane effecten

Gelet op de voorspellende invloed van de factoren zijn er twee Martinuseffecten en twee Mattheüseffecten ontstaan (zie Tabel 6). Dit toont aan dat de prestaties bij het UPO 2017 van andere kenmerken en vaardigheden afhangen dan bij het UPO 2013. Er is bij het UPO 2017 een verminderde invloed van voorspellers op de begripsprestaties. De aanpassingen hebben dus geleid tot een Martinuseffect: het begrijpen van informatie is minder gaan afhangen van de getoetste kenmerken en vaardigheden. Het is teleurstellend dat het UPO 2017 slechter scoort op de vind- en begripsvragen, maar een positief punt is dat de begripsprestaties minder van de voorspellende factoren afhangen. Dit onderzoek laat patronen zien die serieus genomen moeten worden en die iets zeggen over de kwaliteit en over de voorspellende waarde van de verschillende kenmerken en vaardigheden die zijn getoetst.

5.5 Aanpassingen voor vervolgonderzoek

Betere en makkelijkere pensioeninformatie geeft veel voordelen zoals een betere pensioenvoorbereiding (Krijnen, Breugelmans & Zeelenberg, 2014). Het is derhalve noodzakelijk om te blijven proberen een ‘beter’ UPO te ontwikkelen. Naar aanleiding van dit onderzoek kunnen er een aantal suggesties worden gegeven voor vervolgonderzoek, zodat resultaten wellicht in de gewenste richting kunnen veranderen.

Het is aan te bevelen een betere financiële kennistest te ontwerpen om meer betrouwbare resultaten te verkrijgen. De test was namelijk niet erg betrouwbaar, wat een vertekend beeld van resultaten kan opleveren. Bovendien is de financiële kennistest en de cloze test niet hetzelfde als de gebruikte pensioenkenntest en cloze test bij Lentz & Pander Maat (2013). In het onderzoek zijn de resultaten van deze toetsen wel vergeleken met elkaar, maar de toetsen zelf lijken niet op elkaar. Bij vervolgonderzoek kan geprobeerd worden de toetsen gelijk te houden, zodat vergelijkingsmateriaal verbetert.

Bij de beantwoording van de scenariovragen is er anders gehandeld dan in het onderzoek van Lentz en Pander Maat (2013). Bij het UPO 2013 betekende het niet kunnen vinden van informatie gelijk dat mensen het ook niet begrepen. Bij het UPO 2017 kregen de proefpersonen nog een tweede kans, dus niet gevonden betekende bij het UPO 2017 niet gelijk dat mensen het niet begrepen. Dit leverde andere resultaten op dan bij het UPO 2013. Voor een betere vergelijking van de resultaten in later onderzoek, kan de werkwijze met betrekking tot de antwoorden gelijkgesteld worden.

Naast de getoetste factoren kunnen er ook andere kenmerken en vaardigheden een invloed op de vind- en begripsprestaties uitoefenen, zoals de factoren inkomen en leeftijd (Lentz & Pander Maat, 2016). Het bepalen van de invloed van deze andere factoren kan bijdragen aan de totale voorspellende waarde van kenmerken en vaardigheden.

Duidelijk is geworden dat pensioeninformatie lastig te verbeteren is. Aan de hand van de aangegeven suggesties kan er een nieuwe poging worden gedaan om de pensioeninformatie in een UPO te verbeteren.

6. Referentielijst

AFM (2015, 13 januari). Visie AFM op pensioenstelsel: keuzes waar het kan, verplichtingen waar verstandig. Geraadpleegd op 29 november, 2016, van <https://www.afm.nl/nlnl/consumenten/nieuws/2015/jan/visie-pensioen-cons>.

Goudswaard, K. P. (2013). Hoe ziet het Nederlandse pensioenstelsel er in de toekomst uit?. *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 45(2), 61-74.

Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.

Krijnen, J., Breugelmans, S., & Zeelenberg, M. (2014). *Waarom mensen de pensioenvoorbereiding uitstellen en wat daartegen te doen is*. Netspar economische adviezen, Paper 52.

Landi, N. (2010). An examination of the relationship between reading comprehension, higher-level and lower-level reading sub-skills in adults. *Reading and Writing*, 23(6), 701-717.

Lentz, L. & Pander Maat, H. (2013). *De gebruiksvriendelijkheid van het Uniform Pensioenoverzicht*. Netspar occasional paper.

Lentz, L. & Pander Maat, H. (2016). Financiële geletterdheid: wat is het en wat doet het? *Powerpoint presentatie*.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.

Ozuru, Y., Dempsey, K., & McNamara, D. S. (2009). Prior knowledge, reading skill, and text cohesion in the comprehension of science texts. *Learning and instruction*, 19(3), 228-242.

Pensioenfederatie (z.j.). *Uniform Pensioenoverzicht (UPO)*. Geraadpleegd op 7 december 2016, van http://www.pensioenfederatie.nl/services/themas/Pages/Uniform_Pensioenoverzicht_UPO_39.aspx.

Pensioenkijs (z.j.). *Pensioenstelsel: drie pijlers*. Geraadpleegd op 20 januari 2017, van <http://www.pensioenkijs.nl/home/ik-bouw-pensioen-op/pensioenstelsel-drie-pijlers>.

Rigney, D. (2013). *The Matthew effect: How advantage begets further advantage*. Columbia University Press.

Schors, van der, A., & Warnaar, M. (2015). De Nederlanders en hun pensioen; hoe mensen financieel zijn voorbereid op hun pensioen. *Nibud*, 21-41.

Stahl, S. A. (2003). Vocabulary and readability: How knowing word meanings affects comprehension. *Topics in Language Disorders*, 23(3), 241-247.

Van Rooij, M. C., Lusardi, A., & Alessie, R. J. (2011). Financial literacy and retirement planning in the Netherlands. *Journal of Economic Psychology*, 32(4), 593-608.

7. Bijlagen

7.1 Schriftelijke informatie voorafgaand aan het onderzoek

Universiteit Utrecht

Project *Begrijpelijkheid UPO*

Het Uniform Pensioen Overzicht (UPO) is een startbrief die pensioenuitvoerders hun deelnemers jaarlijks toesturen. Het UPO heeft als doel om de deelnemer, partners en nabestaanden een duidelijk overzicht te geven van de pensioenopbouw bij uit dienst gaan, overlijden of arbeidsongeschiktheid.

Doel van het onderzoek

Onderzoekers van de Universiteit Utrecht willen graag weten hoe begrijpelijk het UPO wordt gevonden door het Nederlandse publiek. Aan het beantwoorden van die vraag kunt u een bijdrage leveren door deel te nemen aan dit onderzoek.

U krijgt eerst een toestemmingsverklaring die u samen met de proefleider dient in te vullen als u mee wilt doen aan dit onderzoek. Deze verklaring geeft toestemming voor het gebruik van uw antwoorden voor enkel wetenschappelijke doeleinden. Vervolgens krijgt u drie verschillende toetsen in de volgende volgorde: een leesvaardigheidstoets, een woordenschattoets en een financiële kennistoets. Hierna volgen een aantal algemene vragen. U krijgt dan een UPO te zien, waarna een aantal scenariovragen zullen volgen. U zult geklokt worden, laat u hier niet door afleiden. De onderzoekers houden de tijd bij om de duur van het onderzoek in de gaten te houden. Specifieke instructies over het invullen van de toetsen en het beantwoorden van de scenariovragen zullen nog volgen. Het onderzoek zal ongeveer 45 minuten duren. U hoeft zich niet te haasten, er is voldoende tijd. Er zijn hierbij geen foute antwoorden en alle antwoorden worden anoniem verwerkt.

Wij stellen uw medewerking zeer op prijs.

Fleur Abbenhuis

Anne de Heer

Joost Olijve

Lisanne Schouten

Maud Schuit

Sanne Verstijnen

Onder begeleiding van: Dr. Sanne Elling

Toestemmingsverklaring formulier

Titel onderzoek: *Project Begrijpelijkheid UPO*

Verantwoordelijke onderzoeker: *Dr. Sanne Elling*

In te vullen door de deelnemer

Ik verklaar op een voor mij duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode, doel en belasting van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk aan derden bekend gemaakt zullen worden. Mijn vragen zijn naar tevredenheid beantwoord.

Ik stem geheel vrijwillig in met deelname aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment zonder opgave van redenen mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

Naam deelnemer: Datum:

Locatie:.....

Handtekening deelnemer:

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker

Ik heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal van een eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.

Naam onderzoeker:Datum:

Locatie:.....

Handtekening onderzoeker:

7.2 Mondelinge informatie voorafgaand aan het onderzoek

Afname

MONDELINGE INLEIDING

-Welkom + bedanken-

Wij stellen het erg op prijs dat u meewerkt aan dit onderzoek naar de begrijpelijkheid van pensioenoverzichten.

U krijgt straks het uniform pensioenoverzicht te zien. Dit is een overzicht wat alle werkenden elk jaar opgestuurd krijgen. Voordat we die gaan bekijken, krijgt u van ons eerst drie korte vragenlijsten: een invultest, een woordenschattoets en een test over uw kennis van pensioenen en financiële zaken. Daarna volgt het Uniform pensioenoverzicht. Ook zullen we nog wat persoonsgegevens van u vragen.

Het is geen examen, dus we testen niet u. We testen het pensioenoverzicht. Het gaat in dit onderzoek over wat er lastig is aan pensioenen. We gebruiken de resultaten om de voorlichting verder te verbeteren.

[Alternatief dat ik beter vind en dat bovendien ook de 'informed consent' regelt (uit onderzoek dit voorjaar):]

Denk eraan dat het UPO wordt getest, en niet u.

Terwijl u werkt, noteer ik een paar gegevens over hoe u te werk gaat. Laat u daardoor niet van de wijs brengen. Als u het antwoord niet kunt vinden dan zegt u dat gewoon.

Wij slaan de gegevens veilig op.

De data worden eenmalig en uitsluitend voor dit onderzoek gebruikt. De data worden niet aan andere partijen verstrekt.

[Ik geef u nu ongeveer een halve minuut de tijd om het UPO rustig te bekijken. Daarna beginnen we met de eerste vraag.]

7.3 Cloze test

Hieronder staat een tekst over donorregistratie. In deze tekst is een aantal woorden weggelaten. Probeer bij elk gat in de tekst te bedenken welk woord is weggelaten en vul dat in op de stippellijn. Als u een fout heeft gemaakt, streep het woord dan door, schrijf in de kantlijn uw juiste antwoord en verwijst hiernaar door middel van een pijl.

Donorregistratie

In het Donorregister kunt u laten vastleggen of u uw organen na uw overlijden wel of niet beschikbaar stelt voor transplantatie. kunt er ook voor kiezen uw nabestaanden of één persoon te laten beslissen na uw U kunt uw beslissing vastleggen door het invullen en versturen van het Dit kan online of per post.

Het laten registreren van uw keuze in het Donorregister geeft en zekerheid voor iedereen die bij orgaan- en betrokken is, zoals potentiële donoren, uw naasten, maar ook artsen en verpleegkundigen. in het Donorregister is niet verplicht. uw keuze niet staat, betekent dit dat uw na uw overlijden moeten beslissen of u bent of niet.

Niet iedereen kan zich inschrijven in het Donorregister: u moet twaalf jaar zijn; u moet ingeschreven staan bij een Nederlandse gemeente. Op dit moment staan ruim vijf miljoen in het Donorregister vastgelegd. De meeste geregistreerden geven toestemming voor , al dan niet met uitsluitingen. Als u uw keuze heeft laten vastleggen, kunt u deze wijzigen. Daarvoor moet u een donorformulier invullen.

Minderjarigen kunnen vanaf twaalfde hun wens in het Donorregister laten Ouders of voogden hoeven hiervoor toestemming te verlenen. Als instemmen met donatie en voor hun zestiende overlijden, kunnen ouders of voogden weigeren. Ouders hebben een vetorecht en hun goedkeuring worden er geen of weefsels uitgenomen. Als de of voogden in zo'n geval niet bereikbaar zijn, wordt de geregistreerde van de minderjarige uitgevoerd. Het geldt andersom niet. Ouders of kunnen géén toestemming verlenen voor donatie als de minderjarige heeft laten vastleggen juist geen donor te willen zijn. Vanaf zestien jaar heeft iemand volledige beslissingsbevoegdheid en de eigen wilsverklaring.

7.4 Woordenschattoets

Hierna ziet u twintig vragen over woorden die meer of minder vertrouwd zijn. Denk er niet te lang over na, het is geen examen. Omcirkel het juiste antwoord. Weet u het antwoord niet? Doe geen gok, maar kies voor "ik weet het niet". Als u een fout heeft gemaakt, zet u een kruis door het foute antwoord en omcirkelt u het juiste antwoord.

1. Dit bedrijf moet **gesaneerd** worden.

- a. gezond gemaakt
- b. gemoderniseerd
- c. beëindigd
- d. uitgebreid
- e. ik weet het niet

2. De toestand is **precair**.

- a. totaal hopeloos
- b. zorgelijk
- c. geheel onder controle
- d. zeer onzeker
- e. Ik weet het niet

3. Zijn bijdrage aan het werk is **marginaal**.

- a. groot
- b. klein
- c. positief
- d. negatief
- e. ik weet het niet

4. De **dissidenten** krijgen veel aandacht van de pers.

- a. guerillastrijders
- b. terroristen
- c. deelnemers aan een demonstratie
- d. tegenstanders van de regering
- e. ik weet het niet

5. Hij is een **demagoog**.

- a. iemand die veel doet voor de gewone man
- b. iemand die het volk laat mee beslissen
- c. iemand die het volk vertegenwoordigt in de Tweede Kamer

- d. iemand die zegt wat het volk graag wil horen
- e. ik weet het niet

6. In haar baan heeft zij af en toe te maken met **scrupules**.

- a. tegenslagen
- b. gewetensbezwaren
- c. stress
- d. verveling
- e. ik weet het niet

7. Het **electoraat** zal daar niet blij mee zijn.

- a. het publiek
- b. de klanten
- c. de patiënten
- d. de kiezers
- e. ik weet het niet

8. Zijn uitspraken waren **ondubbelzinnig**.

- a. duidelijk
- b. onduidelijk
- c. vriendelijk
- d. onvriendelijk
- e. ik weet het niet

9. Na de **omwenteling** verhuisde hij naar het platteland.

- a. burgeroorlog
- b. verandering van baan
- c. scheiding
- d. grote maatschappelijke verandering
- e. ik weet het niet

10. Het is **billijk** dat hij dit terugbetaalt.

- a. waarschijnlijk
- b. aardig
- c. redelijk
- d. onterecht
- e. ik weet het niet

11. Hij stond bekend om zijn **doortastendheid**.

- a. slim en handig te werk gaan
- b. snel en krachtig ingrijpen
- c. te snel te werk gaan
- d. bedachtzaam optreden
- e. ik weet het niet

12. De **segregatie** in de Amsterdamse wijk de Bijlmer is toegenomen.

- a. misdaad
- b. overlast van vandalen
- c. samenwerking tussen groepen
- d. apart leven van groepen
- e. ik weet het niet

13. Zij is **megalomaan**.

- a. heeft grootheidswaan
- b. is onzeker
- c. is somber
- d. is hyperactief
- e. ik weet het niet

14. Meteen op de aanslag volgden **represailles**.

- a. achtervolgingen
- b. arrestaties
- c. rechtszaken
- d. wraakacties
- e. ik weet het niet

15. Hun **rivaliteit** begint iedereen op te vallen.

- a. relatie
- b. somberheid
- c. onderlinge vijandschap
- d. onderlinge concurrentie
- e. ik weet het niet

16. Zij houdt zich op haar werk bezig met **triviale** zaken.

- a. belangrijk
- b. verdacht

- c. onbelangrijk
- d. ingewikkeld
- e. ik weet het niet

17. Kunt u hem **dispensatie** geven?

- a. voorrang boven anderen
- b. vrijstelling van een verplichting
- c. een tijdelijke verblijfplaats
- d. kwijtschelding van een schuld
- e. ik weet het niet

18. Hij deed een **minutieus** onderzoek naar belastingfraude.

- a. kortdurend
- b. kleinschalig
- c. interessant
- d. heel nauwkeurig
- e. ik weet het niet

19. Zij is een **gegadigde**.

- a. iemand die ons goed gezind is.
- b. iemand die uitgenodigd is.
- c. iemand die misschien geschikt is.
- d. iemand die gedupeerd is.
- e. ik weet het niet

20. Dat is een **gefingeerd** voorbeeld.

- a. goed
- b. verzonnen
- c. duidelijk
- d. vergezocht
- e. ik weet het niet

7.5 Financiële kennistest

Hieronder stellen we enkele vragen over financiële zaken. Omcirkel het juiste antwoord. Weet u het antwoord niet? Doe geen gok, maar kies voor "ik weet het niet". Als u een fout heeft gemaakt, zet u een kruis door het foute antwoord en omcirkelt u het juiste antwoord.

1. Hoe zou u uw eigen kennis van geldzaken beoordelen?

Zeer slecht Zeer goed
2. U heeft 100 Euro op een spaarrekening en de rente is 2% per jaar. Hoeveel heeft u dan na vijf jaar op de spaarrekening, ervan uitgaande dat u al het geld op deze rekening laat staan.
 - a. Meer dan 102 euro
 - b. Precies 102 euro
 - c. Minder dan 102 euro
 - d. Ik weet het niet
3. De rente op uw spaarrekening is 1% per jaar en de inflatie is 2% per jaar. Zou u dan na 1 jaar meer, precies hetzelfde of minder kunnen kopen dan vandaag met het geld op de rekening?
 - a. Meer dan vandaag
 - b. Precies hetzelfde als vandaag
 - c. Minder dan vandaag
 - d. Ik weet het niet
4. Geld beleggen in aandelen van één bedrijf geeft normaal gesproken een zekerder rendement dan geld beleggen in een fonds dat investeert in aandelen van verschillende bedrijven.
 - a. Waar
 - b. Niet waar
 - c. Ik weet het niet
5. Als de rente stijgt, wat gebeurt er dan met de obligatiekoersen?
 - a. Die gaan stijgen
 - b. Die gaan dalen
 - c. Die blijven hetzelfde
 - d. Ik weet het niet
6. Waarom beleggen pensioenfondsen geld in aandelen?
 - a. Pensioenfondsen beleggen geld in aandelen om een zo hoog mogelijk rendement te behalen, zodat zij pensioenuitkeringen kunnen laten meestijgen met de loonontwikkeling.
 - b. Pensioenfondsen beleggen geld in aandelen om hun medewerkers en overige onkosten van te kunnen betalen.
 - c. Pensioenfondsen beleggen geld in aandelen van bedrijven, omdat ze in die bedrijven meer vertrouwen hebben dan in de overheid

d. Ik weet het niet

7. Welke factoren zijn van invloed op het pensioen dat u via uw werkgever ontvangt? Vink alle factoren aan die volgens u invloed hebben:

Het salaris dat u per uur verdient

Of u wel/niet AOW ontvangt

Het aantal jaren dat u tot aan uw pensioen gewerkt heeft

Geen van de bovenstaande factoren

8. Krijgt iemand met een hoog pensioen minder AOW?

a. Nee, de hoogte van de AOW is niet gerelateerd aan de hoogte van het pensioen.

b. Nee, de AOW betreft een vast percentage van het pensioen: iemand met een hoog pensioen krijgt meer AOW dan iemand met een laag pensioen.

c. Ja, wie een pensioen heeft van boven de 100.000 euro per jaar wordt met ingang van 2016 gekort op de AOW.

d. Ik weet het niet.

9. Welke veranderingen in uw leven kunnen van invloed zijn op uw persoonlijke toekomstige pensioen? Vink alle factoren aan die volgens u invloed hebben:

- Uw partner stopt met werken

- U krijgt kinderen

- U maakt promotie

- U gaat scheiden

- U gaat minder werken

- Ik weet het niet

7.6 Demografische gegevens

Voordat u begint aan het lezen van het UPO, vragen we u eerst een paar persoonlijke vragen te beantwoorden. Wanneer u een fout antwoord heeft gegeven, kunt u een kruis zetten door het desbetreffende bolletje en een nieuw bolletje inkleuren.

1. Mijn leeftijd is jaar
2. Ik ben een 0 man 0 vrouw
3. De hoogste opleiding die ik heb afgerond, is:
 - Lager of basisonderwijs
 - Lager beroepsonderwijs (LBO/LEAO/LTS etc.)
 - Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (VMBO/MAVO)
 - Hoger algemeen voortgezet onderwijs (HAVO)
 - Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (VWO)
 - Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)
 - Hoger beroepsonderwijs (HBO)
 - Wetenschappelijk onderwijs (WO)
4. Wat is ongeveer uw maandelijkse inkomen?
 - Ik heb geen inkomen
 - Minder dan € 2.000 per maand netto
 - Tussen de € 2.000 - € 3.500 per maand netto
 - Meer dan 3.500 per maand netto

U krijgt nu een Uniform Pensioenoverzicht (UPO) te zien. Lees deze aandachtig door. U heeft hiervoor een halve minuut de tijd. De proefleider zal aangeven wanneer u mag beginnen en stoppen.

7.7 Scenariovragen

Na het lezen van het UPO volgen nu een aantal scenariovragen. De vragen dienen hardop voorgelezen en beantwoord te worden in chronologische volgorde. De proefleider zal aantekeningen maken en de tijd bijhouden. U moet uw antwoord kunnen aanwijzen in de tekst. Wanneer u binnen twee minuten geen antwoord kunt formuleren, zal de proefleider de passage aanwijzen. Probeer u dan alsnog een antwoord te formuleren.

1. Wat is het Uniform Pensioenoverzicht?

2. Stel, Jan blijft tot zijn 65ste dit werk doen.
 - a. Hoeveel pensioen krijgt hij dan van het UPF?
 - b. Is dit een netto bedrag?

3. Stel, Jan overlijdt op 63-jarige leeftijd. Zijn vrouw Ria is 60 en blijft achter met hun 14- en 19jarige kinderen.
 - a. Wat krijgen zijn kinderen aan pensioen?
 - b. Voor hoe lang krijgen de kinderen pensioen?
 - c. Wat krijgt zijn vrouw aan pensioen op het moment van het overlijden van Jan?
 - d. Stel dat Ria 68 zou zijn bij het overlijden van haar man. Is het antwoord op de vorige vraag dan anders?

4. Waarvoor kan Jan de informatie over pensioenaangroei gebruiken?

5. Stel, Jan besluit op 1 januari 2017 in een andere bedrijfstak te gaan werken. Hoeveel pensioen krijgt hij dan van het UPF vanaf zijn 65ste?

6. Wat voor soort pensioenovereenkomst heeft Jan?

7. Wat houdt dit type overeenkomst in?

8. Stel dat Jan op 1 januari 2018 met pensioen wil.
 - a. Is dat mogelijk?
 - b. Wat betekent dat voor zijn pensioen? Waarom?

9. Jan ziet bij allerlei bedragen staan dat het bruto per jaar is. Wat betekent dat?

10. Waaruit bestaat je pensioen?

11. Stel, Jan wordt op zijn 63e leeftijd arbeidsongeschikt. Wat betekent dit voor zijn pensioen?

12. Als de kosten voor het levensonderhoud omhoog gaan, dan proberen de pensioenfondsen de pensioenen ook omhoog te laten gaan. Dit lukt echter niet altijd. Is het pensioen van Jan de laatste jaren gestegen?

13. Stel er treden geen veranderingen op in Jans situatie: hij blijft getrouwd, geschikt om te werken en verandert niet van baan. Ontvangt Jan op zijn 65ste dan gegarandeerd het aangegeven bedrag van €24 039 bruto per jaar? Licht uw antwoord toe.

14. Stel, Jan gaat op 1 januari 2017 in een andere bedrijfstak werken. Anderhalf jaar later overlijdt hij, op 64-jarige leeftijd. Zijn vrouw Ria blijft achter met twee kinderen van 18 en 10, maar die zijn niet van hem, maar van haar eerste man. Wat krijgt Jans vrouw aan pensioen van het UPF?

Uniform Pensioenoverzicht 2017

Stand per: 1 januari 2017

	Uw persoonlijke gegevens Jan Pieters Geboren op: 1 februari 1974 Burgerservicenummer: 1234 56 789 Werkgever: Gemeente Utrecht Klantnummer: 12345678	Uw partner Ria Pieters 15 maart 1976
	Uw pensioengegevens Pensioenuitvoerder: Stichting Pensioenfonds UPF Soort pensioenregeling: bruto pensioenregeling, uitkeringsovereenkomst Datum in dienst bij huidige werkgever: 1 oktober 1994 Datum start pensioenopbouw aan deze pensioenregeling: 1 oktober 1994 Uw salaris dat meetelt voor uw pensioenregeling: € 57 436 U bouwt geen pensioen op over: € 13 000 Salaris waarover u wel pensioen opbouwt: € 44 436 Percentage jaarlijkse pensioenopbouw: 2,05% Aantal uur dat u per week werkt: 36 uur Percentage dat u werkt in verhouding tot een volledig dienstverband: 100% Beschikbare premie als percentage van de pensioengrondslag: € 26.395	

Welk pensioen kunt u verwachten?

	Wat krijgt u als u met pensioen gaat?											
	Tot 1 januari 2017 heeft u bij ons pensioen opgebouwd: vanaf AOW-leeftijd zolang u leeft											
	€ 10 078 bruto per jaar											
	Als u tot uw AOW-leeftijd blijft werken, dan kunt u bij UPF aan pensioen verwachten: vanaf AOW-leeftijd zolang u leeft											
	€ 24 039 bruto per jaar											
Uw pensioen regeling is op 1 januari 2017 gewijzigd. In het te verwachten pensioen in dit pensioenoverzicht hebben wij de volgende regelingswijziging verwerkt: de verhoging van de franchise.												
De AOW van de overheid staat niet op dit overzicht. Die kunt u vinden op www.mijnpensioenoverzicht.nl en op MijnUPF (op www.upf.nl). U vindt hier ook uw persoonlijke AOW-leeftijd.												
U heeft mogelijk recht op een aanvulling op uw pensioen. Deze aanvulling kunnen we pas vaststellen op het moment dat u AOW ontvangt.												
UPF ExtraPensioen												
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 60%;"></th> <th style="width: 15%; text-align: center;">uw inleg</th> <th style="width: 15%; text-align: center;">rendement</th> <th style="width: 10%; text-align: center;">totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Brutobedragen opgebouwd tot 1 januari 2017</td> <td style="text-align: center;">€ 2 380</td> <td style="text-align: center;">€ 713</td> <td style="text-align: center;">€ 3 093</td> </tr> </tbody> </table>						uw inleg	rendement	totaal	Brutobedragen opgebouwd tot 1 januari 2017	€ 2 380	€ 713	€ 3 093
	uw inleg	rendement	totaal									
Brutobedragen opgebouwd tot 1 januari 2017	€ 2 380	€ 713	€ 3 093									

Benieuwd naar uw totale pensioen? Kijk dan op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

	Wat krijgen uw eventuele partner en kinderen als u overlijdt?					
	Het moment van overlijden bepaalt de hoogte van het bedrag dat wordt uitgekeerd aan uw nabestaanden.					
	Stel, u overlijdt voor uw 65-jarige leeftijd en op het moment van overlijden neemt u deel aan deze regeling.					
	<p>Bij overlijden vóór uw 65ste krijgt uw eventuele partner dan:</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 70%;">vanaf uw overlijden tot zijn/haar AOW-leeftijd</td> <td style="width: 30%; text-align: right;">€ 12 431 vanaf</td> </tr> <tr> <td>zijn/haar AOW-leeftijd zolang hij/zij leeft</td> <td style="text-align: right;">€ 11 533</td> </tr> </table> <p>Elk kind krijgt dan: vanaf uw overlijden totdat hij/zij 21 jaar is</p> <p>€ 2 798</p> <p>Let op: Als u overlijdt op uw 65ste, 66ste of vanaf uw 67ste gelden andere bedragen voor uw nabestaandenpensioen. Deze bedragen zijn niet opgenomen in dit pensioenoverzicht. Op MijnUPF en www.mijnpensioenoverzicht.nl vindt u deze wel terug.</p>			vanaf uw overlijden tot zijn/haar AOW-leeftijd	€ 12 431 vanaf	zijn/haar AOW-leeftijd zolang hij/zij leeft
vanaf uw overlijden tot zijn/haar AOW-leeftijd	€ 12 431 vanaf					
zijn/haar AOW-leeftijd zolang hij/zij leeft	€ 11 533					

	Wat krijgt u als u arbeidsongeschikt wordt?		
	Als u arbeidsongeschikt wordt, dan gaat uw pensioenopbouw gedeeltelijk door.		
	Daarnaast krijgt u bij volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid van UPF een aanvulling op de WIA-uitkering van de overheid.		
Als u volledig arbeidsongeschikt wordt en arbeidsongeschikt blijft, krijgt u tot uw AOW-leeftijd:			€ 768 bruto per jaar

Hoe zeker is uw pensioen?

De hoogte van uw pensioen staat niet vast

De hoogte van uw pensioen staat niet vast en kan in uitzonderlijke situaties worden verlaagd. Wij hebben te maken met onder meer de volgende zaken:

- Mensen worden gemiddeld steeds ouder. We moeten het pensioen daardoor langer uitbetalen.
- Een lage rente maakt pensioen duurder.
- De resultaten van beleggingen kunnen tegenvallen.

Kijk op www.upf.nl voor meer informatie over onze financiële situatie en de beleidsdekkingsgraad, die gevolgen kunnen hebben voor uw pensioen.

Omdat de financiële situatie niet goed genoeg is, maakte UPF een herstelplan. Kijk voor meer informatie hierover op www.upf.nl.

Verhoging pensioen

UPF probeert ieder jaar uw pensioen te verhogen met de gemiddelde stijging van de prijzen. Dit heet indexatie. Per jaar beoordeelt UPF of uw pensioen wordt verhoogd. Indexatie is alleen mogelijk indien de financiële positie van het fonds dit toelaat. UPF kan besluiten om uw pensioen volledig, gedeeltelijk of niet te verhogen. Indien de regels het toelaten.

Of u in de toekomst evenveel kunt kopen met uw pensioen als nu hangt af van de verhoging van het pensioen en van de stijging van de prijzen. Uw pensioen stijgt niet mee met de prijzen. De afgelopen jaren stegen de prijzen en het pensioen als volgt:

	<i>Stijging van de prijzen*</i>	<i>Verhoging pensioen</i>
2016	%	0%
2015	0,6%	0%
2014	1,0%	0%

*Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek

Wij kunnen uw pensioen de komende jaren waarschijnlijk niet verhogen.

Benieuwd naar uw totale pensioen? Kijk dan op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

Verlaging pensioen

De hoogte van uw pensioen staat vast en uw pensioen kan niet worden verlaagd door UPF.

Uw pensioen kan in bepaalde situaties worden verlaagd. De afgelopen jaren is uw pensioen niet verlaagd.

Wij moeten uw pensioen in de komende jaren misschien verlagen.

Meer weten?

Wilt u een persoonlijk totaaloverzicht?

Op www.mijnpensioenoverzicht.nl staat een persoonlijk totaaloverzicht van het pensioen dat u via uw werk heeft opgebouwd én van de AOW die u gaat ontvangen van de overheid. U ziet ook een inschatting van uw netto inkomen na pensionering. Verder kunt u uw pensioen met uw huidige inkomen vergelijken en samen met uw eventuele partner uw gezamenlijk pensioen bekijken. Pensioen opgebouwd in een nettopensioenregeling is niet opgenomen op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

	<p>Wilt u meer inzicht in de keuzes die u heeft? Op Pensioen 1-2-3 op www.upf.nl vindt u informatie over de pensioenregeling waaraan u op dit moment deelneemt. U ziet terug welke keuzemogelijkheden u op dit moment heeft. Daarnaast kunt u op MijnUPF zien wat de invloed is van die keuzes op uw persoonlijke situatie. Bekijk daar ook hoeveel u netto krijgt, of dat genoeg voor u is en wat u kunt doen om uw uitgaven en inkomen na pensionering op elkaar af te stemmen. U vindt op MijnUPF ook uw persoonlijke AOW-leeftijd.</p>
	<p>Heeft u vragen? Of wilt u een wijziging doorgeven? Bel dan met onze Klantenservice: 023 456 78 90 Op werkdagen van 08.00 tot 17.30 uur. Wij helpen u graag.</p>
	<p>Pensioenaangroei factor A in 2016 € 560 U heeft uw factor A nodig als u wilt berekenen hoeveel fiscale ruimte u heeft om uw pensioen aan te vullen met lijfrentes. Kijkt u in de toelichting op www.upf.nl/UPO2017 voor meer informatie hierover.</p>

Benieuwd naar uw totale pensioen? Kijk dan op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

7.9 Antwoordmodel scenariovragen UPO

Ppn naam: Datum test: Tijd gebruikt voor clozetest: min seconden

Proefleider: Ppn nr: Tijd gebruikt voor woordenschattoets: min seconden

Tijd gebruikt voor financiële toets: min seconden

Vraag	Antwoord gevonden?	Antwoord bevat:	Antwoord juist?	Opmerkingen
1	Ja/nee	☐ Huidige pensioensituatie ☐ toekomstige pensioensituatie ☐ regeling voor nabestaanden	Ja/nee	
2a	Ja/nee	€ 24 039 per jaar	Ja/nee	
2b	Ja/nee	☐ Nee ☐ bruto per jaar	Ja/nee	
3a	Ja/nee	☐ €2 798 per jaar ☐ per jaar	Ja/nee	
3b	Ja/nee	☐ Tot hun 21 ^e levensjaar	Ja/nee	
3c	Ja/nee	€12 431 per jaar	Ja/nee	
3d	Ja/nee	€11 533 per jaar	Ja/nee	
4	Ja/nee	☐ ruimte ☐ extra pensioen ☐ pensioenaangroei ☐ controleren op www.UPF.nl/UPO2017	Ja/nee	
5	Ja/nee	€10 078 per jaar	Ja/nee	
6	Ja/nee	☐ bruto pensioenregeling	Ja/nee	
7	Ja/nee	☐ Uitkeringsovereenkomst	Ja/nee	
8a	Ja/nee	☐ Ja	Ja/nee	
8b	Ja/nee	☐ geen verdere opbouw pensioen ☐ €10 078 van het UPF	Ja/nee	
9	Ja/nee	☐ belasting	Ja/nee	

		☐ nettobedrag lager		
10	Ja/nee	☐ AOW ☐ Pensioen opgebouwd bij verschillende werkgevers	Ja/nee	
11	Ja/nee	☐ pensioenopbouw gedeeltelijk door ☐ €768 bruto tot AOW-leeftijd	Ja/nee	
12	Ja/nee	☐ nee	Ja/nee	
13	Ja/nee	☐ nee ☐ hoogte staat niet vast ☐ verlaging in uitzonderlijke gevallen	Ja/nee	
14	Ja/nee	☐ niets ☐ moment van overlijden geen deelname UPF	Ja/nee	

7.10 Regressie-analyses voor vinden en begrijpen

Tabel 1

Stapsgewijze Regressiemodel voor vinden met geleidelijk toevoegen van de Cloze test, Woordenschattoets en financiële Kennistest (via Enter).

Model	Voorspellers	B	SE	Beta	T	p
<i>Model 1:</i> R= .31; R ² = .10; SE= 2.50	(Constant)	10.18	0.73	-	13.98	<.001
	Opleidingsniveau	1.62	0.47	.31	3.43	.001
<i>Model 2:</i> R= .39; R ² = .16; SE= 2.43	(Constant)	7.45	1.21	-	6.15	<.001
	Opleidingsniveau	0.99	0.51	.19	1.93	.06
	Cloze test	0.18	0.06	.27	2.78	.006
<i>Model 3:</i> R= .41; R ² = .17; SE= 2.42	(Constant)	7.21	1.22	-	5.91	<.001
	Opleidingsniveau	0.90	0.51	.17	1.75	.08
	Cloze test	0.15	0.07	.23	2.26	.03
	Woordenschat	0.07	0.05	.13	1.38	.17
<i>Model 4:</i> R= .44; R ² = .19; SE= 2.40	(Constant)	6.33	1.33	-	4.78	<.001
	Opleidingsniveau	0.79	0.51	.15	1.53	.13
	Cloze test	0.14	0.07	.21	2.07	.04
	Woordenschat	0.04	0.06	.06	0.60	.55
	Financieel	0.32	0.20	.17	1.62	.11

Model 1: opleidingsniveau

Model 2: opleidingsniveau + cloze test

Model 3: opleidingsniveau + cloze test + woordenschattoets

Model 4: opleidingsniveau + cloze test + woordenschattoets + financieel

Tabel 2

Stapsgewijze Regressiemodel voor begrijpen met geleidelijk toevoegen van de Cloze test, Woordenschattoets en financiële Kennistest (via Enter).

Model	Voorspellers	B	SE	Beta	T	p
<i>Model 1:</i> R= .30; R ² = .09; SE= 2.39	(Constant)	11.63	0.70	-	16.65	<.001
	Opleidingsniveau	1.47	0.45	.30	3.24	.002
<i>Model 2:</i> R= .31; R ² = .09; SE= 2.40	(Constant)	10.80	1.20	-	9.01	<.001
	Opleidingsniveau	1.28	0.51	.26	2.53	.01
	Cloze test	0.05	0.06	.09	0.85	.40
<i>Model 3:</i> R= .32; R ² = .10; SE= 2.39	(Constant)	10.61	1.21	-	8.76	<.001
	Opleidingsniveau	1.22	0.51	.24	2.39	.02
	Cloze test	0.03	0.07	.05	0.50	.62
	Woordenschat	0.06	0.05	.11	1.07	.29
<i>Model 4:</i> R= .32; R ² = .10; SE= 2.40	(Constant)	10.43	1.34	-	7.79	<.001
	Opleidingsniveau	1.19	0.52	.24	2.32	.02
	Cloze test	0.03	0.07	.05	0.45	.65
	Woordenschat	0.05	0.06	.09	0.83	.41

Financieel	0.07	0.20	.04	0.33	.74
------------	------	------	-----	------	-----

Model 1: opleidingsniveau

Model 2: opleidingsniveau + cloze test

Model 3: opleidingsniveau + cloze test + woordenschattoets

Model 4: opleidingsniveau + cloze test + woordenschattoets + financieel